

Література

1. Герасимова С. В. Управління інвестиційною діяльністю акціонерних товариств. — К. : Знання, 2006. — 407 с.
2. Гриньова В.М. Інвестиційний менеджмент: Навчальний посібник / Гриньова В.М., Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П., Великий Ю.М. — 2-ге вид., доопрац. і доп. — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2005. — 663 с.
3. Для публичных компаний пришло время заката / The Economist // Инвестгазета. — 2010. — № 33. — <http://www.investgazeta.net/politika-i-ekonomika/dlja-publichnyh-kompanij-prishlo-vremja-zakata-159649/>
4. Савчук В. П. Анализ и разработка инвестиционных проектов : Учебное пособие. — К.: Абсолют-В, Эльга, 1999. — 304 с.
5. Филип Котлер. Привлечение инвесторов. Маркетинговый подход к поиску источников финансирования / Филип Котлер, Хермаван Картаджай, Давид Янг. — Альпина, 2008. — 200 с.
6. Ульяницька О. В. Особливості фінансування підприємництва бізнес-янгалами / О. В. Ульяницька, Т. В. Ярошенко // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 7. — С. 154—160.
7. Хилл Б., Пауэр Дж. Бизнес-ангелы: как привлечь их деньги и опыт под реализацию своих бизнес-идей / Пер. с англ. — М. : Эксмо, 2008. — 496 с.
8. Что такое Due Diligence? / Глинский О. // Журнал «Управление компанией». — 2002. — № 11.

Стаття надійшла до редакції 5.10.2010.

УДК 621.328:658.011

О.М. Кузьменко, канд. екон. наук,
доцент кафедри економіки підприємств
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДУАЛІСТИЧНЕ УЯВЛЕННЯ ЩОДО ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті обґрунтовано дуалістичне розуміння потенціалу інноваційної діяльності підприємства. Проаналізовано складові інноваційного потенціалу підприємства.

Аннотация. В статье обосновано дуалистическое понимание потенциала инновационной деятельности предприятия. Проанализированы составляющие инновационного потенциала предприятия.

Summary. The article grounds dualistic understanding of potential of enterprise's innovative activity. It analyzes the elements of innovation potential of enterprise.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: потенціал, інноваційна діяльність, дуалізм, складові інноваційного потенціалу підприємства, оцінка, технологічний ланцюг виробництва.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: потенциал, инновационная деятельность, дуализм, составляющие инновационного потенциала предприятия, оценка, технологическая цепь производства.

KEYWORDS: potential, innovative activity, dualism, elements of innovation potential of enterprise, evaluation, technological chain of production.

Постановка проблеми. Розробка ефективних методів управління інноваційним потенціалом підприємства є головною передумовою формування організаційно-економічних і управлінських механізмів розвитку економічних систем національного та регіонального рівня. Можливість забезпечення конкурентоздатності національної і регіональної економіки залежить головним чином від інноваційних можливостей вітчизняних промислових підприємств та є базовою умовою зміцнення позицій нашої держави на світовому ринку. Вирішення цієї задачі пов'язане насамперед з розробкою ефективної системи управління інноваційним потенціалом підприємства.

В умовах необхідності підвищення ефективності виробництва, особливої актуальності набувають питання переорієнтації на нову якість економічного розвитку: за рахунок досягнення кращих кінцевих результатів промисловості з меншими витратами виробничих ресурсів. Інноваційний розвиток пов'язано головним чином з інтенсивними чинниками. Інноваційний розвиток — складний процес, що вимагає глибокого теоретичного опрацювання і науково-прикладного обґрунтування, придбання фахівцями нових навиків практичної діяльності з вироблення і реалізації найефективніших управлінських рішень, спрямованих на якісне перетворення всіх елементів продуктивних сил і виробничих відносин за рахунок впровадження досягнень науково-технічного прогресу, а також на підвищення віддачі накопиченого виробничого потенціалу за рахунок максимальної мобілізації сукупності взаємопов'язаних техніко-технологічних, організаційно-економічних і соціально-психологічних резервів підвищення ефективності його використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення виробничого, управлінського, інноваційного та інших потенціалів підприємства не є новою для вітчизняної науки. Дослідженню потенціалу підприємства присвячені праці А. Воронкової [3], Є. Лапіна [6], І. Отенко [8], Б. Бачевського [1], І. Дол-

жанського [5], Н. Чухрай [11]. У працях цих та інших учених достатньо глибоко проаналізовано сутність інноваційного потенціалу підприємства, його структуру, методи формування та оцінки, але, питання розвитку інноваційного потенціалу підприємства та його окремих складових почали досліджуватися порівняно недавно. Наприклад: у підручнику Л. Федулової [10] розглянуто загальні підходи до розвитку в умовах інноваційної економіки; у монографії С. Ілляшенка [9] — механізми управління розвитком інноваційного потенціалу; у навчальному посібнику В. Василенка [2] — механізми розвитку на основі оновлення виробництва.

В економічній літературі набула сьогодні поширення точка зору, згідно якої суть інноваційного розвитку розкривається у вигляді якісного (інтенсивного) розвитку, як альтернативи кількісному способу розвитку виробництва (екстенсивному). Найбільшого поширення сьогодні набуло визначення інноваційного потенціалу через сукупність ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності. Л.І. Федулова використовує поняття «інноваційний ресурс економічного зростання», розуміючи під ним систему нововведень, що дає змогу цілеспрямовано вносити у виробництво нові відносно стабільні матеріальні та соціальні елементи економічного зростання [10, с. 281]. Інноваційний потенціал цей автор визначає як «спроможність системи породжувати і своєчасно освоювати новачі відповідно до прийнятої стратегії розвитку» [10, с. 283]. До зовнішніх чинників розвитку Л.І. Федулова відносить виробничо-технологічну базу. При цьому, технологічний потенціал нововведень пов'язано з об'єктивними фізичними, хімічними та іншими параметрами концепції нововведення. Відносно розвитку виробничої складової Л.І. Федулова аналізує такі поняття, як «технологічна траєкторія», «технологічна ефективність НДДКР», «технологічний розрив» [10, с. 286—287], досліджує комунікації учасників інноваційного виробничого процесу [10, с. 293] та аналізує класи індикаторів, що використовуються як параметри оцінювання розвитку технологій [10, с. 306—307]. Є.В. Лапін розділяє загальний економічний потенціал підприємства на кадровий, виробничий, інноваційний та організаційно-управлінський потенціали. Виробничий потенціал він визначає, як «спроможність виробництва максимально можливого обсягу споживчих вартостей на основі техніки, технології, науково-технічної інформації» [6, с. 171]. У структурі виробничого потенціалу Є.В. Лапін виділяє технічний, технологічний, природно-ресурсний потенціал,

потенціал нематеріальних активів та інвестиційний потенціал. Технічний потенціал визначається кількістю і якістю засобів праці і прогресивною структурою виробничих запасів, незавершеного будівництва і витрат майбутніх періодів. Технологічний потенціал визначається рівнем прогресивності використовуваних технологій виробництва товарів. Кадровий потенціал розглядається цим автором окремо як «кількість і якість трудових ресурсів, залучених підприємством для здійснення виробничої діяльності» [6, с. 171]. Є.В. Лапін інноваційний потенціал розглядає також окремо, та характеризує його, як «здатність продукування новинок і нововведень власними силами або покупки їх на стороні, а також ефективного впровадження інновацій у практику господарчої діяльності» [6, с. 173]. Головну увагу Є.В. Лапін приділяє трудовому потенціалу підприємства і, відповідно, пропонує структуру та методи оцінки трудового потенціалу [6, с. 199—219].

Метою статті є представлення дуалістичного уявлення щодо інноваційного потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу досліджень. Головною метою виробничої системи підприємства є створення продукту. Її елементи повинні цілеспрямовано адаптуватися до вимог виготовленої продукції. Призначення виробничої системи реалізується, якщо прийнята їм речовинно-натуральна форма і кількісне співвідношення її складових роблять її здатною функціонувати як вартість, що створює нову вартість. Тобто склад і характеристики елементів виробничої складової інноваційного потенціалу відповідають і визначаються параметрами виготовленої продукції. Для того, щоб виробнича система могла здійснити цей безупинний і постійно повторюваний процес, вона сама також повинна безупинно і постійно розвиватися. На практиці ця здатність підтверджується рядом процесів: ремонт і модернізація основних фондів підприємства, технічне переозброєння і реконструкція.

Виробничі складові інноваційного потенціалу втілюються в нових продуктах, послугах або технологіях виробничого процесу, тобто вони є реалізацією нового знання в нових продуктах, послугах або введення нових елементів у виробничий процес. Іншими словами, виробничі складові інноваційного потенціалу реалізуються в первинній виробничій діяльності.

Виробничі складові інноваційного потенціалу промислового підприємства орієнтовані на постійне оновлення асортименту продукції, безупинну розробку і швидке освоєння

нових зразків продукції і одночасне підвищення продуктивності праці, підвищення гнучкості виробництва і його ефективності. Особливо місця для машинобудівних підприємств займає забезпечення зростання якості і надійності нових виробів.

Розглянемо основні напрямки розвитку виробничої складової інноваційного потенціалу підприємства за ресурсною ознакою: розвиток трудового (кадрового потенціалу), розвиток потенціалу засобів виробництва (засобів праці) та розвиток потенціалу матеріальних ресурсів (або предметів праці, або сировини та матеріалів).

Трудовий потенціал — це інтегральна соціально-економічна категорія. На відміну від інших вона включає сукупність якостей, які визначають працездатність людей, у тому числі фізичні, психологічні і моральні особливості, обсяг загальних і спеціальних знань і вмінь. Поняття «трудовий потенціал» з'явилося в науковому використанні у 90-х роках ХХ ст. До цього були поширені поняття «трудова ресурси», «робоча сила», «людський капітал». Перехід до поняття трудовий потенціал пов'язаний з переходом від кількісних чинників росту до якісних. Систематизація різних підходів до сутності категорії трудовий потенціал була проведена, наприклад, І.О. Джайн [4, с. 66—67].

Кадровий потенціал підприємства є визначальною активною силою інноваційного розвитку. Однак не менш важливою за сучасних умов є потенціал засобів виробництва і потенціал матеріальних ресурсів. Джерелами відтворювальних процесів на підприємстві є нові знання, що повинні накопичуватися і втілюватися у нові виробничі рішення. Реалізація нових знань здійснюється за допомогою реалізації інноваційного процесу і наступної експлуатації нових технологій і виробничих фондів, що утворюють свій відтворювальний цикл. Підприємства реального сектору реалізують інновації задля отримання конкурентних переваг. Для промислових підприємств їх отримання можливе за рахунок зниження витрат на виробництво, змін в умовах виробництва, використанні засобів праці, предметів праці і саме праці.

В.О. Василенко відзначає, що найбільший вигреш при впровадженні нової техніки і технології досягається удосконаленням виробництва, якщо його впроваджувати на початкових технологічних стадіях [2, с. 151]. Підвищення якості сировини та матеріалів, умов їх поставок, зберігання та транспортування, оптиміза-

ція розмірів поставок і зберігання заготовок та готової продукції також приносять додатковий вииграш у кінцевих результатах діяльності підприємства. Однак, нові машини і механізми, хоча й сприяють зростанню продуктивності праці в місцях їхнього використання, але й об'єктивно вимагають залучення більш кваліфікованої робочої сили для їхнього проектування, виготовлення, монтажу, налагодження, ремонту і повсякденного обслуговування. Тому, орієнтація на суцільну механізацію й автоматизацію, заміну ручної праці за будь-яку ціну непереконлива. Завдання полягає насамперед у тому, щоб результати виробництва росли швидше, ніж витрати на нього. Звичайно, метою сучасної технічної політики підприємства повинно бути створення і впровадження нових, більш досконалих і продуктивних машин і механізмів, потрібних для заміни застарілої техніки, а не збільшення парку машин і устаткування, що вимагають додаткового обслуговуючого і ремонтного господарства, де роботи виконуються здебільшого вручну.

На основі аналізу теоретичних засад оцінки потенціалу інноваційної діяльності машинобудівних підприємств визначено групи чинників, що стримують активізацію інноваційної діяльності машинобудівних підприємств. Це дозволило вдосконалити структуру чинників інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, сукупний вплив яких зумовлює ефективність формування та використання потенціалу інноваційної діяльності як процесів взаємодії матеріальних об'єктів у виробництві інноваційної продукції, шляхом виділення інтелектуальної (наявність кваліфікованих кадрів); техніко-технологічної (наявність сучасних технологій та обладнання) та маркетингової (наявність знань, умінь та досвіду ведення конкурентної боротьби) складових основ потенціалу інноваційної діяльності.

Стримує активізацію інноваційної діяльності машинобудівних підприємств негативна дія наступних чинників, які власне і утворюють проблемну ситуацію і обумовлюють необхідні дослідження в галузі забезпечення потенціалу інноваційної діяльності:

1 чинник — інтелектуальна основа потенціалу інноваційної діяльності — наявність кваліфікованих кадрів. Для цього чинника характерним є відтік кваліфікованих науково-технічних кадрів з галузі внаслідок порушення зв'язків між спеціалізованими машинобудівними підприємствами із постачання сировини і комплектуючих виробів у межах колишніх трансакцій по кооперації.

2 чинник — техніко-технологічна або виробнича основа потенціалу інноваційної діяльності — наявність сучасних технологій, обладнання. Для цього чинника характерна недостатність фінансових ресурсів на фінансування оновлення і заміни обладнання, яке викликано скороченням попиту на машинобудівну продукцію на внутрішньому ринку і на зовнішніх ринках.

3 чинник — ринкова або маркетингова основа потенціалу інноваційної діяльності — наявність знань, умінь та досвіду з ведення конкурентної боротьби. Для цього чинника характерне посилення конкуренції на внутрішньому і зовнішніх ринках, що, з одного боку, є стимулом для впровадження інновацій у машинобудуванні, а з іншого — чинником, що обмежує ціну кінцевих товарів і, як наслідок, витрат на інноваційну діяльність.

Визначені чинники інноваційної діяльності машинобудівних підприємств визначають насамперед ефективність формування і використання потенціалу інноваційної діяльності підприємства. В даний час питанням формування потенціалу інноваційної діяльності в економічній літературі приділяється достатньо багато уваги, проте існуюча інформація часто носить частковий і суперечливий характер і не має однозначного трактування.

Ступінь теоретичного, а також емпіричного опрацювання вітчизняними та закордонними авторами питань забезпечення потенціалу інноваційної діяльності підприємства не дозволяє однозначно тлумачити його сутність, що перешкоджає впровадженню уніфікованих підходів до його оцінки та обмежує сферу його використання. Пропонується розглядати потенціал інноваційної діяльності підприємства з позицій дуалізму (рис. 1).

Згідно запропонованого уявлення потенціал інноваційної діяльності підприємства є перетином двох множин. Перша з цих множин відображає сукупність матеріальних об'єктів у процесі виробництва інноваційної продукції, тобто перша множина відповідає традиційному ресурсному підходу, але на відміну від нього розглядається з урахуванням потенціалу інноваційної діяльності інших підприємств єдиного технологічного ланцюга виробництва. Друга множина відображає сукупність суб'єктів управління, які визначають ідеальні (еталонні або цільові) співвідношення між матеріальними об'єктами в процесі формування та використання потенціалу інноваційної діяльності підприємства. Відповідно до запропонованого дуалістичного розуміння потенціалу інноваційної діяльності підприємства потребують корегування й уявлення про його оцінку.

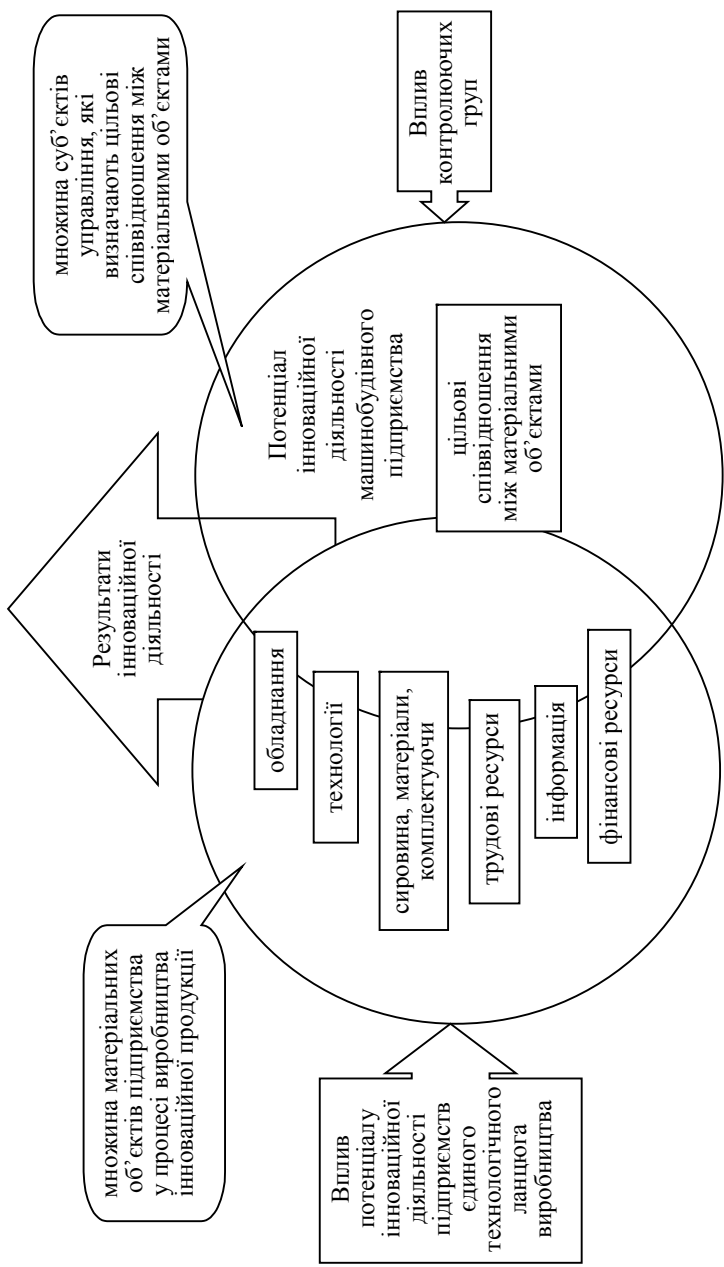

Рис. 1. Концептуальне уявлення щодо потенціалу інноваційної діяльності підприємств з позиції дуалізму

Висновки. Таким чином, кожне підприємство повинне постійно оцінювати можливості свого інноваційного потенціалу, але, у свою чергу, не забувати про те, що рівень його потенціалу багато в чому залежить від рівня потенціалу тих підприємств, з якими воно зв'язано виробничо-господарськими відносинами. Таким чином виникає ланцюг інноваційного потенціалу галузі, регіону або ринку будь-якого товару за ресурсною ознакою

Література

1. *Бачевский Б.Е.* Методические подходы к оценке общего потенциала предприятия // *Маркетинг: теория і практика. Збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля.* — Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2006. — 348 с.
2. *Василенко В.О., Шматько В.Г.* Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 440 с.
3. *Воронкова А. Э.* Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: Монография. — Луганск: Изд-во Восточноукраинского национального университета, 2000. — 315 с.
4. *Джаин И.О.* Оценка трудового потенциала: Монография. — Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. — 250 с.
5. *Должанський І.З., Загорна Т.О. та ін.* Управління потенціалом підприємства: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 362 с.
6. *Латин Е.В.* Оценка экономического потенциала предприятия: Монография. — Сумы: ИТД «Университетская книга», 2004. — 360 с.
7. *Осыка А.П.* Инновационный потенциал: понятие и особенности функционирования // *Вісник СНУ ім. В.Даля.* — 2004 №10 (80). — Ч. 2. — С. 142—147.
8. *Отенко И.П.* Методологические основы управления потенциалом предприятия: Научное издание. — Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2004. — 216 с.
9. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємства у транзитивній економіці: Монографія / За заг. ред. С.М. Ілляшенка. — Сумы: ВТД «Університетська книга», 2005. — 582 с.
10. *Федулова Л.І.* Інноваційна економіка: Підручник. — К.: Либідь, 2006. — 480 с.
11. *Чухрай Н. І.* Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення: Монографія. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2002. — 186 с.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2010.